

**ERMENİSTANLI YAYINCILAR
TÜRKİYELİ YAYINCILARLA
BULUŞUYOR**

FİNAL RAPORU

1 Aralık 2016 - 31 Mart 2017

GİRİŞ

“Ermenistanlı Yayıncılar Türkiye Yayıncılarla Buluşuyor”, 1 Aralık 2016- 31 Mart 2017 arasında, Antares Yayınevi ve Türkiye Yayıncılar Birliği ortaklığıyla yürütülmüş olan bir AB projesidir. Proje, Türkiye Yayıncılar Birliği yöneticilerinin 2014 yılında Erivan’a yaptıkları ziyaret sırasında başlattıkları ilişkilerin ilerletilmesi için planlanmıştır. Bu ziyarette Ermenistan Yayıncılar Birliği ve bazı diğer yayıncılar bir araya gelerek, iki ülke arasındaki yayın ilişkilerini geliştirmenin yolları hakkında fikir alışverişinde bulunmuştur.

Projenin temel hedefi, Ermenistan’daki yayıncıları Türkiye’ye davet edip yeni iş bağlantılarına olanak sağlamak, Türkiye’deki yayıncılarla bir araya getirerek iki ülke arasında yayıncılık ticaretinin potansiyeli ve önündeki engeller konusunda verimli bir tartışma ortamı yaratmaktır. Yayıncılık ilişkileri ve edebiyat eserleri etrafında şekillenecek bağları güçlendirmek, demokratik çoğulculuğa ve her iki toplumu da etkileyecek sosyal kapsayıcılık politikalarına olanak verecektir.

Bu bağlamda, aşağıda adları geçen Ermenistan yayınevleri, toplantılar ve ziyaretleri içeren 22-24 Şubat 2017 tarihlerini kapsayan 3 günlük profesyonel programa katılmak üzere İstanbul’a geldiler:

- Arkmenik Nikoghosyan, Book Institute
- Artur Mesropyan, Zangak Yayınevi
- Shavarsh Karapetyan, Edit Print Yayınevi
- Armen Martirosyan, 1st Edebiyat Ajansı
- Samvel Gasparyan, Areg Yayınevi
- Hripsime Madoyan, Antares Yayınevi

22 Şubat 2017’de Hilton İstanbul Bosphorus’da 50’den fazla katılımcının yer aldığı bir toplantı düzenlendi. Türkiye kitap pazarı hakkında bilgilerin ve rakamların verildiği bir sunumdan sonra, Ermenistanlı katılımcılar kendi yayınevi profilleri ve Ermenistan yayıncılık sektörü hakkında bilgilerini aktardılar. 23 ve 24 Şubat’ta ise, Türkçe ve Ermenice yayınlar satan bazı yayınevi ve kitapçıları ziyaret ettiler. Program, Hrant Dink Vakfı’nda yapılan bir değerlendirme toplantısıyla sona erdi. Grubun birçok Türkiye yayıncısıyla bir araya gelmesi, çağdaş Türkiye toplumu ve kültürü üzerine bilgilerini artırmalarına imkân sağladı. Ayrıca, İstanbul’daki Ermenice yayın yapan Aras yayıneviyle temasları sırasında, Türkiye’de Ermeni topluluğunun kültürü ve okuma alışkanlıkları hakkında da ayrıntılı bilgi aldılar. Toplantılar ve ziyaretler sırasında iki ülke arasındaki yayıncılık faaliyetleri ve ticaretinin nasıl geliştirilebileceği tartışıldı, çeşitli kitapların Türkçe ve Ermenice telif hakları konusunda anlaşmalar yapıldı.

Bu rapor, proje faaliyetleri sırasında katılımcılar tarafından sağlanan bilgi ve önerilerin kısa bir özetini sunmaktadır.

TEMEL BULGULAR

Türkiye ile Ermenistan arasındaki telif hakları ve toptan kitap ticaretinin geliştirilmesine engel teşkil eden üç temel sorun gözlemlendi: Çevirmen sayısının azlığı, iki farklı Ermenice lehçesi olması ve Ermenistan pazar hacminin yeterince büyük olmaması.

Ermenicenin Lehçeleri

- Ermenicenin, Batı Ermenicesi ve Doğu Ermenicesi olmak üzere iki temel lehçesi bulunmaktadır. Türkiye’de ve diasporada yaşayan Ermeniler Batı Ermenicesi konuşurken Ermenistan, Gürcistan ve İran Ermenileri Doğu Ermenicesi konuşmaktadır. Bu iki lehçenin kelime dağarcıkları hemen hemen aynı olsa da yazım, imlâ ve dilbilgisi konularında önemli farklılıklar göze çarpar. Bir kitabı bir Ermenice lehçesinden diğerine çevirmek, çok az kişinin sahip olduğu bir uzmanlığı gerektirmektedir.
- Dilin iki lehçeliliği ortaya ayrı ayrı değerlendirilmesi ve cevap verilmesi gereken iki ihtiyaç çıkarmaktadır:

- 1) Ermenistan edebiyatını (Doğu Ermenicesi lehçesinde) Türkiye’deki okuyuculara tanıtmak ve
- 2) UNESCO’nun “Tehlike Altındaki Diller” listesinde yer alan Batı Ermenicesini korumak.¹

- Türkiye’deki Ermeni azınlığın da konuştuğu lehçe olan Batı Ermenicesinin Türkiye için önemi yüksek olduğu halde, kaybolmakta olan bu dilde akademik eğitim veren bir program bulunmamaktadır. Mevcut çevirmenler genellikle Türkçelerini ilerletmesi gereken emekli öğretmenlerden oluşmakta, yeni nesil genç çevirmenler ise Ermenice konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Her iki durumda da çevirmenlerin, yeterli uzmanlığa sahip olması için yayınevinde uzunca bir kurum içi eğitimden geçirilmeleri gerekmektedir. Çevirmenlerin eksikliğinin bir diğer nedeni de Türkiye’deki Ermeni azınlık okullarındaki iyi dil öğretmeni sayısının az olmasıdır.
- Bu bağlamda, Türkiye’deki Ermeniler ana-dillerini canlı tutmaya odaklanmak, çevirmen ve editör eğitimlerini ve yayın çabalarını bu önemli eksikliğin etrafında kurgulamak durumundadır.
- İmlâ, Doğu ve Batı Ermenicesi lehçeleri arasındaki editörlük/redaksiyon süreçlerinde en büyük sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

1 <http://www.unesco.org/languages-atlas/>

Çevirmen Sayısının Yetersizliği

- Ermenice-Türkçe, Türkçe-Ermenice dil çiftlerinde çalışan çevirmenlerin sayısı yetersizdir. Çalışan çevirmenlerin çoğu da tam zamanlı olarak çalışmamakta, simultane çeviri işlerini veya daha iyi ücret alabildikleri alanları tercih etmektedirler.
- Benzer şekilde, Batı ve Doğu Ermenicesi lehçeleri arasında çalışabilecek editör sayısı yetersizdir.
- Doğu ve Batı Ermenicesi lehçeleri arasındaki farklılıklar, Türkiye ile Ermenistan arasında yayıncılık işlerinin gelişmesinin önündeki sorun olarak ön plana çıksa da, nitelik ve nicelik olarak yeterli çevirmen ve editörlerin yetiştirilmesiyle bu sorunun üstesinden gelinmesi mümkün görünmektedir.
- Erivan Devlet Üniversitesi, Arapça, Türkçe, İran ve İslam Araştırmaları konularında eğitim veren bir Doğu Araştırmaları Fakültesine sahiptir. Türkçe ile ilgili iki akademik program bulunmaktadır: Türkçe (4 yıllık lisans programı) ve Türk Filolojisi ve Osmanlı Araştırmaları (2 yıllık yüksek lisans programı). Bu alanlardan yılda yaklaşık 60 öğrenci mezun olmaktadır.²
- Kadir Has Üniversitesi Yaşam Boyu Öğrenme Merkezi, ücretsiz Ermenice Dil Kursları düzenlemektedir.

Yayıncılık Pazarlarının Küçük Olması

- Türkiye ile Ermenistan'ı karşılaştırdığımızda ortaya çıkan genel dengesizlik, yayıncılık sektörünün potansiyeline ve okuyucu sayısına da yansımaktadır. Ermenistan halkının Türkiye'ye olan ilgisi, Türkiye halkının Ermenistan'a olan ilgisine eşit değildir. Türkiye'de Ermenistan'a olan ilginin henüz gelişme aşamasında olduğu söylenebilir. Müşterek planlanarak geliştirilecek projelerle ilginin artması sağlanabilir ve yayıncılık sektörü de bu noktada önemli rol oynamaktadır.
- Ermenistan'da yayıncılık ve edebiyat sektörlerinin gelişiminin önündeki en büyük sorun yoksulluktur. İnsanların kitap satın almaya ayıracak kadar parasının olmaması, oldukça küçük olan bu pazarın gelişiminin önünde bir engel oluşturmaktadır.
- Ermenistan'da kitaplara sansür uygulaması bulunmamakta ve devlet yayıncılık piyasasını büyütme için yayın faaliyetlerini desteklemektedir.
- Ermenistan'da Türkçe-Ermenice dil çifti için çeviri ücretleri oldukça pahalıdır. Çevirmenlerin sayısının azlığı, rekabetin ve ücretlerin düşmesinin önüne

² <http://www.ysu.am/faculties/en/Oriental-Studies>
<http://www.sci.am/resorgs.php?oid=33&dangid=1>

geçmektedir. Çevirmenler genellikle yayıncılık sektörünün ödeyebildiği ücretlerden memnun değiller.

- Ermenistan edebiyatını yurt dışında tanıtmak amacıyla Ermenistan Edebiyatı Fonu oluşturulmuştur. Bu fon çerçevesinde birkaç program hayata geçirilmiştir. Seçilen kitapların çevirileri gerçekleştirilmiş ve 8 dilde yayınlanmıştır.
- Türkiye’de Ermeni okulları, Batı Ermenicesi dilinde yazılmış ders kitapları kullanmakta ve bunları yurtdışından satın almaktadır. Lehçe farkı nedeniyle Ermenistan’da basılan ders veya çocuk kitaplarının bu okullarda kullanılmadığı görülüyor.
- Ermenistan’da basılan çocuk kitaplarının Türkiye’de editörlükten geçerek yayınlanması, Türkiye’deki Ermeni topluluğunun Ermenistan’daki çağdaş kültürü, gelenekleri ve yaşamı takip edebilmesi için önem arz ediyor.

Diğer Bulgular

- Türkiye ile Ermenistan arasında posta hizmetleri ve kitap gönderileri konusunda yeterli deneyim yoktur ancak geçmişte birtakım sorunlar yaşanmış ve belirli düzeyde risk içermektedir. Toptan ticareti mümkün kılmak için bu konu ele alınmalıdır.
- Sınırların açılması ilişkileri normalleştirecek ve her iki taraf için oldukça olumlu etkileri beraberinde getirecektir. Bunun gerçekleşebilmesi için ilk adım, iki toplum arasındaki kültürel yakınlığı kurabilmek, kültürel bağları güçlendirmektir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu değerlendirmenin amacı, projeye Türkiye ve Ermenistan'dan katılan tarafların ilgi alanları ve önceliklerinin belirlenmesidir. Öne çıkan noktalar, Türkiye Yayıncılar Birliği ve ilgili diğer tarafların, yayıncılar arasındaki ilişkileri geliştirmesi için atacakları adımların dayanağını oluşturacaktır.

Çevirileri Teşvik Etmek ve Batı Ermenicesini Korumak

- Türkiye ve Ermenistan'dan eserlerin alışverişi için ikinci bir dilden çevrilerle yayınlanması, yayıncılık ilişkilerinin canlandırılması için bir başlangıç ve geçici çözüm olabilir.
- İki ülke arasındaki yayın alışverişini hızlandırmanın ilk adımı, Ermenice'den Türkçeye çalışan çevirmen ve çevrilen kitap sayısının artırılmasıdır.
- Ermenice-Türkçe, Türkçe-Ermenice dil çiftlerinde yeni çevirmenler eğitilmesi ve uzmanlaşmaları sağlanmalıdır.
- Mevcut az sayıdaki çevirmeni desteklemek, eğitim gören çeviri adaylarını motive etmek ve eğitmek amacıyla Türkiye ve Ermenistan'da çeviri atölyeleri düzenlenebilir. Bu çalışmalar kısa vadede değil, orta ve uzun vadede nitelikli çevirmen sayısını arttıracaktır.
- Erivan Devlet Üniversitesi Türk Çalışmaları öğrencileri çevirmen olmak için teşvik edilmelidirler. Deneyim kazanmak ve yayınevlerinde staj yapmak için Türkiye'ye getirilebilirler.
- Ermenistan'da çevirmenlik eğitim programları organize edilebilir. Türkiye Yayıncılar Birliği, yayıncılık sektöründeki paydaşları başvuru süreci hakkında bilgilendirebilir. Başvuran adaylar, Ermenistan üniversitelerinde burslu eğitim alabilirler. Kültür ve Diaspora Bakanlıkları ücretsiz konaklama imkânı sağlayabilir. Çevirmen adayları Ermenistan'daki yayınevlerinde staj yapabilirler.
- Kadir Has Üniversitesi Doğu Ermenice Dil Kursu'ndaki eğitimciler ve kursiyerlerle, olası işbirliği faaliyetleri hakkında temasa geçilebilir ve ilgili adaylara danışmanlık hizmeti sağlanabilir. Kursların sayısı arttırılabilir. Kursiyerlere, Doğu Ermenicesi konusunda uzmanlık kazanmaları ve çevirmen olmaları için destek verilebilir.
- Ermenistan Edebiyat Fonu, Doğu Ermenicesinden Türkçeye çeviri atölyelerini ve çeviri masraflarını mali olarak destekleyebilir. Bu konuda kuruma kapsamlı bilgilendirme yapılmalıdır.
- Türkiye'de Ermenice yayın yapan yayınevleri, devlete ve üniversitelere Batı Ermenicesine çeviri konusunda yeni programların / derslerin gerekliliğini bildirmeli ve resmi taleplerde bulunmalıdır.

- Türk Kültür, Sanat ve Edebiyat Eserlerinin Türkçe Dışındaki Dillerde Yayınlanmasına Destek Projesi (TEDA) kapsamında, Doğu ve Batı Ermenicesi lehçelerine çeviriler desteklenebilir.
- Hrant Dink Vakfı, bu projeyi takip eden diğer etkinlikleri ve projenin sürdürülebilirliğini çeşitli şekillerde destekleyebilir. İlgili yayınevlerinin desteğiyle bir enstitü kurulabilir. Hrant Dink Vakfı'nın Doğu Ermenicesi lehçesi kurslarına devam eden kişilerden bazılarının çevirmen olarak eğitilmeleri de mümkündür. Bu katılımcılar kurulacak olan enstitüye yönlendirilebilir.

Yayıncılık İlişkilerinin Geliştirilmesi

- Projenin devamında, birebir görüşmeler ve çeşitli kültürel aktiviteler düzenlenerek Türkiye ve Ermenistan'da uygun yayın profiline sahip yayınevlerinin bir araya getirilmesi, ilişkilerin gelişimine olanak sağlayacaktır. Bu faaliyetler düzenli olarak organize edilmelidir (yılda veya iki yılda bir).
- Ermenistanlı ve Türkiyeli yayıncılar, çevirmenler ve okurların etkileşim kurlmaları için bir ağ / platform oluşturulmalıdır.
- Ortak yayın projeleri gerçekleştirilmelidir. Örneğin: Türkiye Yayıncılar Birliği Ermenice-Türkçe/Türkçe-Ermenice sözlük yayınlayarak bu tür projelere öncülük edebilir. Aynı masalları içeren kitaplar Ermenice ve Türkçede eşzamanlı olarak, bu ülkelerden yayınevlerinin kolektif çalışmasının ürünü olarak yayınlanabilir. Bu bağlamda, çocuk ve gençlik edebiyatı başlangıç için iyi alanlar olacaktır. Ünlü Ermeni bilim insanlarının, mimarların ve önemli kişilerin biyografileri, Ani mutfağı ile ilgili kitaplar, bilişsel kitaplar ve Ermenistan ve Türkiye'den çağdaş edebiyat eserleri kamuoyunun dikkatini çekebilir. Bu projeler, mobil uygulamalar yardımıyla teşvik edilebilir. Tanıtım faaliyetleri iki tarafta da yürütülmelidir.
- Ermenistanlı yayıncıların İstanbul Kitap Fuarı'na katılımları teşvik edilmelidir.

**TÜRKİYE
YAYINCILAR
BİRLİĞİ**

TURKISH PUBLISHERS ASSOCIATION

SUPPORT TO THE
ARMENIA-TURKEY
NORMALISATION PROCESS
ԱՄԵՐԻԿԱՆ-ԹՈՒՐԿԻ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԻ ԳՈՐԾԵԼԱՅՈՒՄ
ERMENISTAN-TURKEY
NORMALISATION PROCESS
SUPPORT PROGRAM

— ERMENİSTANLI YAYINCILAR — — TÜRKİYELİ YAYINCILARLA — — BULUŞUYOR —

FİNAL RAPORU

1 Aralık 2016 - 31 Mart 2017

Bu faaliyet, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Destek Programı kapsamında gerçekleştirilmektedir.